

Stadsrecht Staveren

Mainz Mei 1123

Koning Hendrik bekrachtigt bestaande voorrechten voor de bewoners van Staveren en in het bijzonder de stedelijke rechten eerder verleend door graaf Egbert I van Brunswijk (vóór 1068).

Origineel niet voorhanden.¹

Afschrift: B. NA (14de eeuw), AGH 324 [Archief Leenkamer inv. nr. 9, Reg. E.L. nr. 10] fol. 16 vo. – C. NA (14de eeuw), AGH 325 [Archief Leenkamer inv. nr. 11 Reg. E.L. nr. 12] fol. 14 vo.

Druk: a. G.F. baron thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, *Groot Placaat- en charterboek van Vriesland, Leeuwarden 1768-1793*, I, p. 71 naar B. (met jaartal 1118) – b. G. Waitz, *Urkunden zur Deutschen Verfassungsgeschichte im 11. und 12. Jahrhundert*, Kiel 1871, 2de druk 1886, p. 44-46, nr. 17 (met jaartal 1108) – c. O. Oppermann, *Untersuchungen zur nordniederländischen Geschichte des 10. bis 13. Jahrhunderts*, Utrecht 1920-1921, I, p. 246-247 (met jaartal 1108) – d. G.J. ter Kuile jr., *Bijdragen tot een oorkondenboek van Overijssel*, in: *Verslagen en Mededeelingen der Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis*, 57 (1941), p. 4-8, nr. 56 (met jaartal 1123) – e. C. van de Kieft en J.F. Niermeijer, *Elenchus fontium historiae urbanae*, Leiden 1967, p. 431-432, nr. 20 (met jaartal 1123).² Regesten: K.F. Stumpf-Brentano, *Die Reichskanzler vornehmlich des X, XI und XII Jahrhunderts*, Innsbruck 1865-1883, II, nr. 3214 (met jaartal 1108) – O. Dobenecker, *Regesta diplomatica necnon epistolaria Thuringiae*, Jena 1896-1900, I, nr. 1036 (met jaartal 1108) – R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, dln. II-III, Bonn 1901-1903, II, nr. 53 (met jaartal 1108) – G.J. ter Kuile, *Oorkondenboek van Overijssel*, Zwolle 1963, I, p. 46-47, nr. 46 (met jaartal 1123).

In nomine Domini sancte et individue Trinitatis. Dominica protegente clementia Heynricus rex. Notum ergo facimus omnibus Christi nostrique fidelibus tam futuris quam presentibus, qualiter nos Staurencibus omne jus, quod a Karolo rege determinatum est eis et institutum et ab ipsius loci probatissimis est decretum et inventum et quod ab aliis sapientibus patrisque nostri fidelibus est collaudatum, tam legale jus quam morale et illud precipue quod comes Egbartus specialiter eis majore quodam dilectionis affectu constituit, confirmamus, scilicet ut cum extraneis aut etiam inter se duellum pro aliqua causa non confligant,

generale placitum, quod dicitur bodthing non observent pecuniamque, quam et de perpetrato homicidio debent, exinde inter se dividant et nullis aliis excepto suo comite superiori, prout eis placuerit, partem inde distribuant, fracturas et combustiones domorum non patientur inter se nisi ob has quatuor causas, utpote si quis hominem vel mulierem interfecerit morte que dicitur morth, aut si quis pacem, quam omnis possidet Frisia, scilicet in domibus per homicidium violaverit aut comunem pacem totius civitatis illius infregerit aut mulierem vi in ea oppresserit; ob has IIIor causas permittimus fracturas et combustiones domorum, ita tamen, ut alicujus innocentis domus, licet etiam facientibus consanguinitate conjunctus sit, dampnum non patiarit. Quod si aliquis stipantibus parentibus amicis pecuniam pati noluerit aut comiti ne fiat contradixerit aut comes aliqua causa inductus facere noluerit, inimicus sit regis et tota substantia communis in manu sit regis. Hec omnia scripta scripsimus, sicut pater meus ipis Staurencibus scripsit et consignavit et nos etiam consignamus et confirmamus. Scripsimus eis insuper de tholonio, quantum dare debeant euntes et redeuntes per Renum et de comitatu³ super Gheferdi⁴ circa Naghelam. Quod si quis eis infregerit, jugiter sit inimicus regis. Et ut hec semper rata permaneant, hanc cartam sigilli nostri impressione signamus et Coloniensem episcopum suo sigillo sub banno consignari facimus.

Fredericus Dei gratia Coloniensis archiepiscopus omnibus fidelibus salutem. Omnes, qui huic regum nostrorum pie ordinationi contradixerint, excommunicamus, sive clerici sive laici fuerint, et sacerdotibus Frisie precipimus sub banno, ne aliquem supradicte legis violatorem in ecclesia vel in atrio ecclesie vivum vel mortuum suscipiant. Quod si quis fecerit, nisi satisfecerit, anathema sit. Et ut hec in perpetuum inconversa permaneant, hanc cartam jussu imperatoris nostri nostro sigillo sicut ipse consignamus.

Data anno ab incarnatione Domini MCXVIII. Acta Maguncie feliciter.

In naam des Heren van de heilige en ondeelbare Drie-eenheid. Hendrik, koning onder bescherming van de goedertierenheid van de Heer. Wij maken dus aan alle getrouwen van Christus en van onszelf, zowel de toekomstige als die van nu, dit bekend: wij bekrachtigen voor de bewoners van Staveren ieder recht dat hun door koning Karel is toegekend en (is) ingesteld en door de meest vroede lieden van deze plaats is vastgesteld en uitgedacht en dat door andere wijzen en getrouwen van onze vader is erkend, zowel het recht dat op wetten is gebaseerd als het gewoonterecht, en in het bijzonder dat recht dat graaf Egbert speciaal voor hen uit een soort groter gevoel van liefde heeft vastgesteld, namelijk dat zij met vreemdelingen of ook onder elkaar niet een tweegevecht voor een of andere zaak hoeven uit te vechten, dat zij niet de algemene vergadering die 'bodthing' genoemd wordt, hoeven bij te wonen, en dat zij het geld dat zij verschuldigd zijn voor het begaan van een doodslag, voortaan onder elkaar mogen verdelen, en aan niemand anders met uitzondering van hun graaf, die boven hen is geplaatst, zoals zij hebben afgesproken, een deel hiervan hoeven af te staan, en dat zij braak en brand van huizen bij hen niet hoeven toe te staan, behalve wegens deze vier zaken, namelijk als iemand een man of vrouw heeft gedood op de wijze die 'morth' genoemd wordt, of als iemand de vrede, die heel Friesland bezit, namelijk de vrede in de huizen, door doodslag heeft geschonden, of inbreuk heeft gemaakt op de algemene vrede van heel deze stad of daarin een vrouw heeft verkracht: vanwege deze III zaken staan wij braak en brand van de huizen toe, en wel zo dat het huis van een onschuldige, ook wanneer deze door bloedverwantschap met de ouders verbonden is, geen schade lijdt. Dat als iemand, omringd door verwanten en vrienden, zijn straf niet zou willen ondergaan, of als hij de graaf zou tegenwerken om te verhinderen dat het gedaan werd, of als de graaf om de een of andere reden het niet zou willen doen, laat hij dan een vijand van de koning zijn en moet al het materiaal in zijn geheel in de hand van de koning zijn. Al dit geschrevene hebben wij geschreven, zoals mijn vader aan die inwoners van Staveren heeft geschreven en bezegeld, en wij bezegelen en bevestigen dit ook. Wij hebben hun bovendien geschreven over de tol, namelijk hoeveel zij moeten geven wanneer zij de Rijn opvaren of afvaren, en over de geleide boven Gheferdi nabij Nagele. Als iemand bij hen daarop

inbreuk zou maken, laat hij dan bij voortdurend een vijand van de koning zijn. En opdat dit altijd van kracht blijft, zegelen wij deze oorkonde met het indrukken van ons zegel en laten wij de bisschop van Keulen met zijn zegel onder de banvloek mede zegelen.

Frederik, door de genade Gods aartsbisschop van Keulen, groet alle gelovigen. Allen die deze getrouwe beschikking van onze koningen weigeren te respecteren, excommuniceren wij, of het geestelijken zijn of leken, en aan alle priesters van Friesland bevelen wij onder de banvloek, dat zij niet een schender van bovengenoemde wet in de kerk of het atrium van de kerk opnemen, levend of dood. Als iemand dat doet, laat hij dan vervloekt zijn, behalve als hij genoegdoening geeft. En opdat dit voor altijd onveranderd blijft, bezegelen wij deze oorkonde op bevel van onze keizer met ons zegel zoals hijzelf.

Gegeven in het jaar 1118 sinds de vleeswording van de Here. Gedaan te Mainz op gelukkige wijze.

¹ Aantekening bij Ter Kuile, Oorkondenboek van Overijssel, I, p. 47: 'Deze oorkonde is een vervalsing van een echte oorkonde van Hendrik V voor Stavoren die misschien een tolprivilege en wellicht ook enige bepalingen van stadrecht heeft bevat. Die vervalsing moet tussen 1290 en 1293 hebben plaatsgevonden. Zie de toelichting in V.M. Overijss. Regt, LVII, blz. 5.'

² Deze tekst naar e. Van de Kieft; vertaling van drs. Willem van Bentum. Volgens O. Oppermann moet in de dateringsformule MCXVIII worden gelezen; zie O. Oppermann, *Untersuchungen zur nordniederländischen Geschichte*, II, 1921, p. 168-170.

³ Comitatu hier in de betekenis van 'geleide'.

⁴ Algemeen wordt aangenomen dat het een geografische aanduiding betreft, hoewel deze tot op heden niet te achterhalen blijkt. Nagele is het toentertijd bestaande dorp dan wel rivierte aldair. Aannemelijk zou ook zijn dat het hier om gheverde = geleide, gezelschap gaat; zie lemma gevaerde, MNW. Maar dan is het voorgaande comitatu in diezelfde betekenis weer niet logisch.